

Podmínky výchovy

- výchova = subjekto-subjektový proces, pedagog ↔ žák (není pasivní), má v sobě sebeutvářecí prvek
- **podmínky výchovy jsou determinanty procesu výchovy, vedení, kultivace i utváření lidí**
- chceme-li jednotlivce plně rozvíjet, musíme je též dostatečně znát, znát jejich aktivity a jejich životní prostředí
- mezi podmínky výchovy náleží osobnosti, jež se na výchově podílejí, věci a předmětné okolnosti
- podmínky výchovy jsou charakterizovány celkovou dosaženou úrovní života a životního prostředí vychovávaných i vychovatelů
- podmínky výchovy jsou dány tím, co existuje, včetně zjevných i skrytých možností
- teoreticky spadá pod tento pojem celá mimovýchovná realita a z výchovy vše, kromě jejich cílů a prostředků
- podmínky výchovy jsou východiskem, a do jisté míry i výsledkem výchovy
- je třeba rozlišovat mezi následujícími pojmy :
  - okolí – souhrn všech vnějších podmínek přírodních i sociálních bez ohledu na to, zda jsou pro člověka zdrojem vývojových podnětů nebo ne
  - prostředí – omezujeme jen na okolní jevy mající pro určitého člověka nějakou subjektivní hodnotu účinkující jako podněty na něž nevědomě i vědomě reaguje
- orientace na podstatné podmínky výchovy směřuje k objevování základních příčin pedagogických úspěchů i neúspěchů
- je třeba rozlišovat příčiny hlavní od příčin vedlejších
- taxonomie podmínek výchovy je předpokladem taxonomie výchovných cílů a prostředků

Dělení podmínek výchovy :

- vnější podmínky
- vnitřní podmínky

- **vnější podmínky výchovy** tvoří sociální i přírodní okolnosti, za nichž výchova probíhá, vliv existujícího životního prostředí na vychovávané
  - osobnosti, dosažená úroveň života, životní prostředí vychovatelů i vychovávaných, formativní vlivy sociálního a přírodního prostředí
  - faktory politické, ekonomické, vědecké, kulturní, duchovní, zdravotní i demografické
- *životní prostředí člověka* je částí reality, s kterou jsou lidé v praktické duchovní interakci
- prostředí kultivuje člověka tím více, čím uvědoměleji a aktivněji člověk kultivuje své životní prostředí
- přehled nejdůležitějších *faktorových polí životního prostředí* člověka :
  1. sféra vztahů „lidé-příroda“ – člověk i prostředí se musí vyvíjet ve vzájemní interakci a nesmí se vzájemně poškozovat
    - 1.1 vztahy „lidé-abiosféra“ – interakce s neživou přírodou
    - 1.2 vztahy „lidé-biosféra“ – interakce se živou přírodou
  2. sféra vztahů „lidé-výsledky lidské aktivity“ – má formativní těžiště v uspokojování i kultivování lidských materiálních i duchovních potřeb
  3. sféra vztahů „lidé-lidé“ – zahrnuje faktory sociální a osobnostní, je formativně nejvýznamnější složkou životního prostředí člověka
    - 3.1 „lidé-širší sociální prostředí“ – světová populace, společenství kontinentů
    - 3.2 „lidé-užší sociální prostředí“ – vrstevníci, známí, studijní skupiny

Seminář k úvodu do pedagogiky a základům pedagogického myšlení

- 3.3 osobnostní faktory – interakce dvou lidí a vztahy člověka k sobě samému
- *výchovné prostředí* – stimuluje zdravý a plný rozvoj člověka; je možné i potřebné využívat je výchovně; nejedná se jen o upravené byty, ale zejména o žádoucí hodnoty, sociální vztahy
  - vnější podmínky výchovy dále *třídíme* na – přírodní a společenské
    - objektivní a subjektivní
    - věcné a osobní
    - materiální a duchovní
    - obecné a konkrétní
  - pedagogický zřetel k obecným cílům a kulturním potřebám by nebyl nic platná, kdybychom jej nedokázali aktuálně a regionálně konkretizovat, kdybychom zanedbávali kultivaci vztahů žáků k prostředí jejich bydliště, školy a života
  - účinná výchova žádoucích vztahů člověka ke skutečnosti musí proto postupovat od blízkého ke vzdálenému
  - složky novod. životního prostředí – rodina – skupina – hromadné sdělovací prostředky
  - **vnitřní podmínky výchovy** tvoří komplexně pojatá dosažená úroveň vychovávaných jednotlivců i skupin
  - *vnitřní podmínky* výchovy určitých edukantů *tvoří* :
    - fyzické (tělesné) a psychické (duševní) předpoklady jedince (vrozené, získané vlastnosti žádoucí i nežádoucí)
    - veškeré výchovně vzdělávací výsledky
    - výsledky jejich dosavadního pedagogicky nezáměrného utváření
  - vnější podmínky, dané dosaženou úrovní vývoje životního prostředí, a vnitřní podmínky, dané dosaženou úrovní vývoje vychovávaných, se vzájemně složitě ovlivňují a podmiňují
  - pro pochopení chování člověka je nutné poznat vnější i vnitřní podmínky života
  - *obecně rozlišujeme podmínky*:
    - eufunkční – pozitivní formativní vlivy i účinky životního prostředí i životních zkušeností vychovávaných
    - neutrální – formativní účinky s vlivem ryze neutrálním
    - disfunkční – představují všechny formativní účinky, které jsou převážně rušiví, negativní
  - člověku totiž velmi podstatně škodí nebo prospívá způsob života, který vede
  - pedagogická teorie a praxe by se měla více podílet nejen na poznávání, ale i na přetváření podmínek současné výchovy
  - výchovu charakterizuje mnohem více snaha o překonávání dosažené úrovně života než přizpůsobování se stávajícím poměrům
  - výchova sama je nenahraditelnou podmínkou života člověka
  - *humanizace podmínek výchovy* – rozlišovat celou škálu podmínek výchovy od relativně snadno změnitelných
    - neopomínat ani podmínky obtížněji a těžce změnitelné
    - stabilní životní a výchovné podmínky (nedokážeme uspokojivě ovlivňovat) → aktivní životní pozice lidí vůči podmínkám jejich života není ovšem ani zda bez nadějí
  - jedna ze základních příčin nízké účinnosti výchovy je nedostatečné poznávání, využívání a přetváření současných podmínek výchovy
  - analýzou výsledků i ostatních podmínek výchovy se zabývá pedagogická diagnostika
  - *pedagogická diagnostika* – zjišťování, identifikování a hodnocení úrovně rozvoje žáka (žáků) jako výsledku výchovného a vzdělávacího působení; při diagnostikování se

Seminář k úvodu do pedagogiky a základům pedagogického myšlení

- zjišťuje, jaký je žák v daném momentu (etapě) výchovy a vzdělávání a zda jeho vlastnosti (stav rozvoje) jsou v souladu s očekáváním (s cíli a záměry výchovy a vzdělávání)
- utvářejí-li člověka jeho aktivity, zkušenosti i sociálně přírodní okolnosti, třeba dávat lidskou podobu celému lidskému životu i světu

Literatura: Bližkovský, B. Systémová pedagogika pro studium a tvůrčí praxi. Ostrava: Amosium servis, 1992.
Čáp, J., Mareš, J. Psychologie pro učitele. Praha: Portál, 2001.
Jůva, V. sen. a jun. Úvod do pedagogiky. Brno: Paido, 1999.
Průcha, J. Moderní pedagogika. Praha: Portál, 1997.
Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. Pedagogický slovník. 3. rozšířené vydání. Praha: Portál, 2001.